

บทนำ

๑. ความนำ

เมื่อกล่าวว่ามีสิทธิแล้ว โดยทั่ว ๆ ไป ย่อมคิดกันว่า เราย่อมใช้สิทธิของเราได้โดยไม่ต้องจะมีใครมาห้าม ถ้าสิทธินั้น ๆ เป็นสิทธิที่เรามีอยู่จริง แค่นั้นก็พอ เมื่อสังคมได้เจริญมากขึ้น ผู้คนฉลาดมากขึ้น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น จึงมีความคิดกันว่าน่าจะมีการจำกัดการใช้สิทธิของบุคคลขึ้นบ้างแล้ว เพราะมีฉะนั้นผู้เห็นแก่ประโยชน์ของตนซึ่งฉลาดก็อาจจะกอบโกยผลประโยชน์จากการใช้สิทธิของตนได้อย่างเต็มที่ โดยไม่สนใจว่าผู้อื่นจะเสียหายจากการกระทำของตนบ้างหรือไม่ หรือไม่พอใจผู้ใดก็แก้แค้นทำให้เขาเสียหายจากการใช้สิทธิของตน โดยตนเองไม่ต้องรับผิดชอบจากเจตนาชั่วร้ายนั้นเลย ถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนี้ย่อมไม่เกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคม กฎหมายที่ประสงค์จะก่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคม กลับจะกลายเป็นเครื่องมือของผู้ที่เห็นแก่ตัวในการกระทำให้บุคคลอื่นเสียหาย โดยตนเองไม่ต้องรับผิดชอบเลย ความคิดเช่นนี้มีมานานแล้ว แต่ยังไม่มีการถกเถียงกันอย่างจริงจัง จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๑๙๒๗ โจเซอรองก์ (Josserand) ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับทฤษฎีการใช้สิทธิเกินส่วนขึ้น^๑ ซึ่งมีทั้งผู้สนับสนุนและผู้คัดค้านทฤษฎีนี้ จึงเป็นเหตุให้มีผู้สนใจในหลักเรื่องการใช้สิทธิเกินส่วนกันมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ทฤษฎีนี้ก็ยังคงมีความคลุมเครืออยู่จนปัจจุบันนี้ มีขอบเขตเพียงใด แต่แม้ทฤษฎีนี้จะเป็นทฤษฎีที่ยังคลุมเครืออยู่ ประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ ก็ได้ยอมรับหลักการใช้สิทธิเกินส่วนนี้ และนำไปบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรลงในกฎหมายของประเทศตนด้วย เช่นประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา ๒๒๖ ประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา ๒ วรรค ๒ ประมวลกฎหมายหนิโปแลนด์ มาตรา ๑๐๕ ประมวล

^๑ Julio Cueto-Rua, "Abuse of Rights," Louisiana Law Review

กฎหมายแพ่งอาชญากรรม มาตรา ๑๒๔๕ วรรค ๒ ประมวลกฎหมายแพ่งวิธีวิธีคดีอาชญากรรม มาตรา ๑ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย มาตรา ๔๒๑ เป็นต้น

การที่ไทยได้รับเอาหลักทฤษฎีการใช้สิทธิเกินส่วนนี้มาบัญญัติลงไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยนั้น ทำให้ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาถึงหลักกฎหมายของต่างประเทศในเรื่องนี้ว่าเป็นอย่างไร โดยนำมาเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายไทย พร้อมทั้งวิเคราะห์กันว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร นั้น ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์เป็นอันมาก นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๑ ใต้บัญญัติว่า "การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย" ซึ่งมีข้อนำพิจารณาเกี่ยวกับมาตรานี้ว่าสิทธิตามมาตรานี้ควรเป็นสิทธิประเภทใด สิทธิสมบูรณ์ (สิทธิที่กฎหมายกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง) หรือสิทธิที่กฎหมายมิได้กล่าวไว้โดยชัดแจ้ง (เสรีภาพ) และที่คำร่าต่าง ๆ เขียนกันว่า มาตรา ๔๒๑ เป็นเพียงบทขยายคำว่าผิดกฎหมายตามมาตรา ๔๒๐ เท่านั้น หลักเกณฑ์ประการอื่นที่จะก่อให้เกิดความรับผิดตามมาตรา ๔๒๐ ยังคงต้องพิจารณาให้ครบถ้วนนั้น หลักเกณฑ์จริงใจหรือประมาทเลินเล่อต้องนำมาพิจารณาคำด้วยหรือไม่ หรือมาตรา ๔๒๑ มีลักษณะเฉพาะอย่างไร มาตรา ๕ กับ มาตรา ๔๒๑ ต่างกันอย่างไร สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่นำมาพิจารณาและนำศึกษาทั้งสิ้น

๒. วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วัตถุประสงค์ก็เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ถึงหลักกฎหมายของต่างประเทศและของไทยเกี่ยวกับการใช้สิทธิเกินส่วน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาถึงผลดีผลเสียที่กฎหมายไทยได้บัญญัติหลักเรื่องนี้ไว้ และค้นหาหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมที่จะนำมาพิจารณาว่ากรณีใดบ้างจึงจะเป็นการใช้สิทธิเกินส่วนตามมาตรา ๔๒๑ ตลอดจนพิจารณาถึงปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามสมควร

ขอบเขตของการวิจัยโดยย่อมีดังนี้

บทนำ กล่าวถึงเหตุที่ต้องมีหลักการการใช้สิทธิเกินส่วนเกิดขึ้น ปัญหาที่น่าจะนำมาพิจารณา วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ ๑ กล่าวถึงความหมายของ "สิทธิ" และ "การใช้สิทธิ"

บทที่ ๒ กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการใช้สิทธิเกินส่วน ทฤษฎีการใช้สิทธิเกินส่วน วิธีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการใช้สิทธิเกินส่วน

บทที่ ๓ กล่าวถึงหลักกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิเกินส่วน มีหลักกฎหมายฝรั่งเศส เยอรมัน และหลักกฎหมายของประเทศ Common Law นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหลักเกณฑ์ของกฎหมายประเทศต่าง ๆ

บทที่ ๔ กล่าวถึงหลักการใช้สิทธิเกินส่วนตามกฎหมายไทย ความเห็นทางตำราและความเห็นของศาล โดยศึกษาคำพิพากษาของศาลประกอบด้วย

บทที่ ๕ ให้นำหลักเกณฑ์ตามกฎหมายต่างประเทศมาปรับกับข้อเท็จจริงตามกฎหมายไทย

บทที่ ๖ เป็นบทสรุปเนื้อหาทั้งหมด และให้ข้อ เสนอแนะ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การเขียนเป็นแบบการอธิบาย และวิเคราะห์ความคู่กันไป กล่าวคือ อธิบายถึงหลักกฎหมายและความเห็นของศาลทั้งของต่างประเทศและของไทยก่อน แล้ววิเคราะห์ถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าว ตลอดจนเปรียบเทียบกฎหมายของต่างประเทศและของไทย และวิเคราะห์ถึงหลักเกณฑ์ที่ไทยใช้ พร้อมทั้ง เสนอแนะหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

๔. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยนี้

ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ความเข้าใจในบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๑ กระจางชัดยิ่งขึ้น ว่ามีที่มาอย่างไร ควรมีบัญญัติไว้หรือไม่ และมาตรานี้ควรตีความกว้างเพียงใด มีขอบเขตการใช้อย่างไร ซึ่งจากคำพิพากษาของศาลฎีกาก็ยังไม่แน่ชัดว่า กรณีที่จะเป็นการใช้สิทธิเกินส่วนนั้น มีกรณีใดบ้าง ศาลมักจะนำหลักสุจริตตามมาตรา ๕ เข้ามาช่วยในการตัดสิน ซึ่งหลักสุจริตนี้กว้างมาก ถ้าเราหาเกณฑ์ที่แคบกว่าหลักสุจริต แต่กว้างพอที่ศาลจะนำมาเป็นแนว

ในการวินิจฉัยคดีต่าง ๆ ได้ ก็จะมีผลทำให้คำพิพากษาของศาลเป็นแนวเดียวกัน และผู้ใช้สิทธิโดยทั่วไป ก็พอจะรู้ว่าตนเองควรใช้สิทธิอยู่ในขอบเขตแค่ไหน จึงจะไม่ผิดกฎหมาย

๕. ความหมายของคำว่า "การใช้สิทธิเกินส่วน"^๒

ก่อนที่จะได้มีการดำเนินการวิจัยในเรื่องนี้ ผู้เขียนขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับชื่อเรื่อง "การใช้สิทธิเกินส่วน" เสียก่อน

"การใช้สิทธิเกินส่วน" หมายความว่า การกระทำที่มีสิทธิและกระทำไม่เกินไปกว่าสิทธิที่มีอยู่ แล้วจึงนำมาพิจารณาว่าเป็นการใช้สิทธิที่เกินส่วนหรือไม่ กรณีที่ผู้เขียนกล่าวว่า เกินไปกว่าสิทธิที่มีอยู่กับการเกินส่วนนั้นไม่เหมือนกัน เพราะเกินไปกว่าสิทธิที่มีอยู่ก็หมายความว่าไม่มีสิทธิ แต่เมื่อมีสิทธิแล้วก็อาจใช้สิทธินั้นไปโดยไม่สุจริต อันเป็นการใช้สิทธิเกินส่วนได้ ดังจะได้ศึกษาโดยละเอียดในโอกาสต่อไป ซึ่งถ้าจะเทียบกับหลักกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทยแล้ว กรณีที่เรามีสิทธิและกระทำไม่เกินไปกว่าสิทธิที่มีอยู่ แต่เป็นการใช้สิทธิที่เกินส่วนเป็นกรณีตามมาตรา ๕๒๑ ถ้าเป็นการกระทำโดยไม่มีสิทธิ หรือทำเกินไปกว่าสิทธิที่มีอยู่แล้ว ก็ต้องพิจารณาในเรื่องละเมิดทั่ว ๆ ไป ตามมาตรา ๕๒๐

^๒คำว่า "การใช้สิทธิเกินส่วน (abuse of right)" นั้น ท่านศาสตราจารย์ ดร. จีค เศรษฐบุตร เป็นบุคคลแรกที่ใช้ชื่อเช่นนี้ การใช้สิทธิเกินส่วนในกฎหมายลักษณะละเมิดของไทย ก็คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๒๑ ซึ่งอันที่จริง นอกจากจะมีการใช้คำว่า "การใช้สิทธิเกินส่วน" แล้ว ก็ยังมีนักนิติศาสตร์บางท่านเรียกว่า "การใช้สิทธิโดยไม่ชอบ" แต่คำว่า "การใช้สิทธิเกินส่วน" ก็เป็นที่ยอมรับของนักนิติศาสตร์ เช่น อาจารย์ พจน์ ปุษปาคม ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในหนังสือคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด และนอกจากนี้ในหนังสือรวมคำพิพากษาศาลฎีกา ซึ่งจัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา ก็จะเขียนหัวข้อเรื่องว่า "การใช้สิทธิเกินส่วน" ในกรณีที่เป็นเรื่องของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๒๑ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยด้วยคำนี้ เป็นที่เข้าใจกันในหมู่นักนิติศาสตร์ดี ว่าเป็นกรณีการใช้สิทธิตามมาตรา ๕๒๑ ดังกล่าว ผู้เขียนจึงเลือกใช้ด้วยคำนี้